

Данилків Л.С. здобувачка
I курсу другого
(магістерського) рівня вищої
освіти Херсонського
державного університету

Науковий керівник: доц.
Терешенко Н.В.

ТРАДИЦІЙНІ УКРАЇНСЬКІ РЕМЕСЛА В ХОРЕОГРАФІЧНИХ ТВОРАХ ВИДАТНИХ БАЛЕТМЕЙСТЕРІВ

Українська культура багата на традиції, що відображають самобутність народу, його світогляд, спосіб життя та історичний шлях. Серед них важливе місце посідають народні ремесла, які стали не лише засобом виробництва, а й символом національної ідентичності. В українській хореографії ремесла нерідко використовуються як засіб художньої виразності, що надає танцю автентичності та історичної глибини. Видатні балетмейстери такі як Павло Вірський, Костянтин Данькевич, Олександр Сегель, створюючи свої твори, активно зверталися до ремісничої тематики, збагачуючи сценічні постановки елементами народного побуту, костюмами, сюжетами та рухами, натхненними працею майстрів.

Українські народні ремесла мають давню історію та різноманіття: ткацтво, гончарство, ковальство, різьблення по дереву, писанкарство, вишивка та інші. Вони не лише забезпечували матеріальні потреби громади, а й ставали виразниками національного мистецтва. У хореографічних творах ці ремесла відображені через рухи, костюми та загальну стилістику танців.

Більшість танців, що зображують трудовий процес та використовують ремісничу тематику - народно-сценічні, тобто беруть початок з фольклору та народних танців, а саме хороводів (“А ми просо сіяли”, “Мак”) та сюжетних танців (“Косар”, “Шевчик”, “Коваль”, “Лісоруби”). В давні часи праця нерідко знаходила своє відображення у танці: мешканці степів, які живуть на рівнинах і мають справу з кіньми, почали імітувати в танцях їзду на них [2]; хлібороби України, працюючи на полях, де потрібно було часто присідати, перенесли у танці рухи у вигляді різноманітних присядок. У танцях центрально-азіатських народів таких як узбеки, киргизи, туркмени, таджики імітуючи збір бавовни багато уваги приділяється роботі рук. [1].

Зображуючи процес ткацтва в танці виконували характерні рухи, які імітували перебирання та процес ткання полотна. У відомому балеті «Лілея» Костянтина Данькевича використані сцени з народного життя, в яких можна побачити алюзії на традиційні українські ремесла. Також у «Гопаку» (з балету «Тарас Бульба») балетмейстер Федор Люпухов втілює образи народних майстрів через енергійні, динамічні рухи та колоритні костюми.

Традиційні ремесла в хореографії не лише збагачують її візуально, а й виконують глибоку змістову функцію. Вони символізують зв'язок поколінь, збереження національної спадщини та ідею праці як фундаменту народного життя. Через відтворення ремісничих процесів у танці балетмейстери доносять до глядачів естетику народної творчості, її сакральність і значущість.

Наприклад, вишивальниці у танцях символізують жіночу мудрість, гармонію та духовність, адже вишивка в українській культурі має сакральне значення.

Одним з прикладів, що відображує використання традиційних українських ремесел, а саме вишивання, в хореографії, є танець Павла Вірського “Вишивальниці”. У ньому танцівниці відтворюють процес вишивання, передаючи його через витончені рухи та пластику тіла, а саме через плавні та точні рухи рук, що символізують створення візерунків на полотні. До того ж, в хореографічні композиції тематика танцю реалізується через традиційні українські костюми, прикрашені вишивкою, що підкреслює автентичність образу та національний колорит.

У творчості Павла Вірського тематика праці реалізувалася найбільше серед українських балетмейстерів. В першу чергу, це зумовлено роками його творчості: у 60-х рр. XX ст. виробнича тематика набула особливої уваги і тим самим вимагала від митців змалювання життя простої людини з народу, змушувала шукати яскравих засобів у відтворенні правди життя людини праці. За авторством Павла Вірського існує ще два танці на трудову тематику - “Шевчик” та “На кукурудзяному полі”.

“Шевчик”, як і більшість танців, що відображають працю ремісників, заснований на народному цеховому танці, який Павло Вірський побачив наживо в колгоспі села Кропивня Київської області [3]. У танці виконавці відтворюють у рухах роботу шевців: вирізають шкіру, сукають смолоносну нитку (дратву), виймають з рота цвяхи і забивають їх у підощву, а потім чистять пошитий чобіт. Під час танцю шевці ведуть між собою своєрідний діалог, змагаючись у майстерності. Танцюристи безперервно підскакують на одній нозі, що створює образ майстрів-веселунів, у яких справа з жартами швидко йде на лад. Наприкінці танцю іноді з'являється "замовниця", і майстри виявляються лихими залицальниками. Павло Вірський показує роботу одностайної та чіткої команди. Кожен актор відтворює весь трудовий процес виготовлення взуття за допомогою жестів і рухів. І все це весело, сміховинно і ритмічно.

Звісно, демонстрація трудових прийомів - не самоціль, а радше засіб для створення образу [5].

У хореографічній картині «На кукурудзяних полях» (музичне оформлення І. Іващенка) Павло Вірський яскраво і театральнo відтворює весь процес посадки, вирощування і збирання кукурудзи. Ця тема перегукується з ритуалами та звичаями, пов'язаними з трудовою діяльністю селян, оспіваною в піснях про врожай. Можливо, саме ця ритуальна тема надихнула Павла Вірського на створення хореографічного твору «На кукурудзяних полях». У цьому хореографічному творі відтворюється нове ставлення до людської праці, нове моральне обличчя часу.

Повертаючись до творчості інших балетмейстерів, варто згадати карпатський танець «Лісоруби» у постановці Олександра Сегалю. Танець відображає працю лісорубів через пантомімно-ілюстративні рухи та жести. Виконавці з сокирками утворювали два зустрічні кола, а потім виходили в центр сцени, зображаючи повалене дерево. Танцювальні рухи, характерні для західного регіону (вибиванці, па-де-буре), поєднувалися з вигуками, що підказували зміну фігур [4].

Прикрасою танцю стала дівчина, яка переходила місток, утворений лісорубами, до парубка, після чого дія перетворювалася на загальний танок. Фіналом хореографічної композиції «Лісоруби» стало відплиття плота з гордовито сидячою дівчиною. Олександр Сегаль, використовуючи народну хореографію, створив атмосферу радості, любові до праці та життя.

Підсумовуючи, можна сказати що відтворення трудового процесу в мистецтві народно-сценічної хореографії такі хореографічні композиції як «Лілея» Костянтина Данькевича, «Гопак» (з балету «Тарас Бульба»)

Федора Люпухова, “Вишивальниці”, “Шевчик” та “На кукурудзяному полі” Павла Вірського, «Лісоруби» Олександра Сегалю викликають, художній інтерес та сприяють естетичному вихованню у глядачів та виконавців. Цю тематику мистецтво народної хореографії пронесло через все життя свого існування не лише як традицію, але і як яскраву сценічну дію. Чим частіше балетмейстери будуть звертатися до цієї традиції, тим більш глибиною проникнуть в історію свого народу, ширше, образніше, яскравіше, зрозуміліше мовою танцю відтворять його величезний досвід, боротьбу за краще життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боримська Г. Самоцвіти українського танцю. Київ : Мистецтво, 1971.
2. Вернигор Ю.В., Досенко Є.І. Павло Вірський. Життєвий та творчий шлях. Вінниця. Нова Книга. 2012. С. 22
3. Медвідь А. Характерні особливості танцювальної культури народів світу. Студентський вісник Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань, 2014. №44. С.113-116
4. Бондар С.В. Стилiстичнi особливостi українського народно-сценiчного танцю за рeгiональним розмежуванням. Нацiональна освiтня платформа електронний блог. 22.08.2020. URL: <https://vseosvita.ua/blogs/stylistychni-osoblyvosti-ukrainskoho-narodno-stsenichnoho-tantsiu-za-rehionalnym-rozmezhuvanniam-26507.html>

5. Литвиненко В.А. Відтворення естетики трудового процесу виробництва в мистецтві народно-сценічної хореографії України. Мистецтвознавчі записки. 2021. Вип. 39. С. 70-74. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mz_2021_39_15